

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донецький національний технічний університет»

**Феномен української інтелігенції
в контексті глобальних трансформацій**

(до 100-річчя заснування
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»)

Матеріали
III Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю

9–10 квітня 2020 року

Покровськ
ДВНЗ «ДонНТУ»
2020

УДК 316.663 (477)

Ф42

Рекомендовано до видання Гуманітарною радою
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»
(протокол № 3 від 07.04.2020)

Рецензенти:

доктор педагогічних наук, професор В. М. Алфімов
доктор філологічних наук, професор О. О. Бровко
доктор філософських наук, професор А. Ю. Морозов

Відповідальний редактор:

М. О. Нікульчев, д-р богосл. наук, канд. філос. наук, професор.

Редакційна колегія:

І. О. Дмитрик, канд. іст. наук; О. С. Єлякіна, д-р богосл., доцент;
М. М. Кабанець, докт. пед. наук, доцент.

Ф42

Феномен української інтелігенції в контексті
глобальних трансформацій (до 100-річчя заснування ДВНЗ
«Донецький національний технічний університет»):
матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю (Покровськ, ДонНТУ, 9–10 квітня
2020 року) / Передне сл. проф. Марія Кашуба, відп. ред. проф.
Нікульчев М. О. – Покровськ : ДВНЗ «ДонНТУ», 2020. –
205 с.

Збірник містить матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, яка присвячена 100-річчю заснування ДВНЗ «Донецький національний технічний університет». Співорганізаторами конференції виступили ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», кафедра теорії та історії культури Львівського національного університету імені Івана Франка. Авторами збірки є фахівці у галузях філософії, історії філософії, релігієзнавства, історії, культурології, філології, літературознавства – науковці, аспіранти, магістранти та студенти.

Збірник адресований тим, хто займається проблемами ідентифікації української інтелігенції в її філософській та історичній ретроспективах, а також у творчій спадщині українських мислителів, істориків, письменників та видатних громадських діячів різних часових періодів.

© ДВНЗ «Донецький національний
технічний університет»

© Автори статей, 2020

ЗМІСТ

Переднє слово	7
Абрамович Семен. Поетичне слово Тамари Севернюк у контексті культурної контамінації	11
Айвенко Ірина. Активізм інтелігенції в українському суспільстві.....	12
Алтухов Володимир. Національно-патріотичне виховання особистості сучасного інженера в українському технічному виші й культура мовлення	15
Білоус Аліна, Деркач Інна. Соціальний капітал і дискурсивні практики громадянського суспільства	19
Бейлін Михайло, Орленко Олена. Професійна свідомість технічної інтелігенції	23
Биців Наталія. Феномен української інтелігенції у філософській спадщині Івана Франка	28
Братасюк Марія. Формування сучасного цілісного інтегративного мислення як важливе завдання української інтелігенції	29
Бекетова Анастасія, Кречетова Віра. «Інтелігенція» та «інтелектуали»: спільні та відмінні характеристики	32
Будз Володимир. Антропологічна та аксіологічна сутність феномену інтелігенції та її роль в суспільній самоорганізації	37
Булгакова Оксана. Відносини викладачів вишів України з органами влади у часи хрущовської відлиги	42
Газнюк Лідія, Червона Світлана. Політичні еліти: інтелект і мораль... ..	46
Грудницький Василь. Роль вищої освіти у формуванні української інтелігенції	50
Гуцуляк Олег. Дискуссія об «исчезновении интеллигенции»	53
Дяченко Наталія. Проблеми визначення соціального статусу інтелігенції в сучасному суспільстві	60
Ємельяненко Ганна. Філософсько-теологічна спадщина С. К'єркегора і сучасність	64
Жадько Віталій, Бідзіля Петро. Гуманітарна і технічна інтелігенція: спільне та відмінне	67
Захарова Оксана. Шість років випробувань на міцність	71
Кабанець Марина. Творча активність як фактор формування науково-технічної інтелігенції.....	75
Катаєв Станіслав, Хрустальова Марина. Сільська інтелігенція та модернізація на селі.....	80
Кашуба Марія. Українська інтелігенція в контексті «весни народів»	83

«К'єркегор як екзистенціальний мислитель», - і передбачала виникненню «екзистенціальної суб'єктивності» людини, яка жила у її упередженім бажанні змінити нестерпний для неї об'єктивний світ. Для С. К'єркегора, на думку П. Тіллиха, це означало, що людська думка не може бути відділена від морального існування людини, а це робить неупереджену позицію неможливою, тому що вимагає пристрасті і рішень по відношенню до істини. Поняття «екзистенціальний», таким чином, позначає мислення в сфері моральних рішень, тобто позначає мислення, яке функціонує з пристрастю і зацікавленістю.

Отже, стає цілком зрозумілим, що процес розвитку сучасної теології та філософії в сучасному світі - явище далеко не однозначне і не до кінця вивчене. Явище, яке для з'ясування його сутності, вимагає зусиль вчених різної спеціалізації, а можливо цілих наукових колективів. Принаймні, саме таким чином йде сьогодні справа з подальшим вивченням і проблемою інтерпретації процесів розвитку класичного екзистенціалізму, екзистенціальної філософії і екзистенціальної теології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Быховский Б. Э. Кьеркегор / Бернард Эммануилович Быховский. – М.: Мысль, 1972. – 240 с.
2. Ідеї Серена К'єркегора у розвитку сучасної філософії та релігієзнавства. Рефлексії з України: збірник матеріалів наукової ювілейної конференції. – Київ : Нортфілд: «Континент – Х», 2014. – 164 с.
3. Тиллих П. Систематическая теология. Т. I–II. / Пауль Тиллих; [пер. с англ. Т. Лифинцева (т. I), О. Р. Газизова, В. М. Ошеров, В. В. Рынкевич (т. II); отв. ред. О. Р. Газизова]. – М.; СПб.: Университетская книга, 2000. – 463 с.

Віталій Жадько, Петро Біділя

ГУМАНІТАРНА І ТЕХНІЧНА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ: СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ

На попередній конференції ми навели визначення інтелігенції як такого суспільного прошарку людей, спосіб життя яких визначений гармонійною єдністю особистого та суспільного, зумовленого високим рівнем самосвідомості, тотожної об'єктивним закономірностям існування суспільного буття, починаючи від народного і закінчуючи загальнолюдським. Такий рівень самосвідомості забезпечується

якісною соціально-гуманітарною освітою, в основі якої розуміння людини і як *природно*-соціальної, і як *соціально*-природної істоти. Саме тут, на наш погляд, приховується як єдність, так і відмінність, часто принципова, інтелігенції гуманітарної та технічної.

Єдність полягає в тому, що будь-яка людина в статусі мікрокосму в собі самій має всесвітній духовно-пізнавальний потенціал. Відмінність же в тому, що, стаючи на шлях пізнання, різні люди обирають для себе різний аспект його пізнання. Гуманітарії виходять із того, що світ ніщо інше, як розчинений в ньому людський *соціальний* потенціал, що природа в усіх своїх актуальних діях діє як всесвітня людина. Звідси природний світ має пізнаватись як душа Всесвіту, як дух його життєдіяльності, як та система цінностей, яка зобов'язує діяти природо-відповідно, тобто гуманістично. фактичним творцем світу є мудра людина: ставлячи запитання до світу, своїми відповідями вона і творить його, народжує його своїм мисленням. У міфологічному оформленні, якщо взяти, для прикладу, давньоіндійську філософію, цю функцію виконує вселенська людина – Пуруша. Тобто, ідея органічної єдності людини (мікрокосму) і Всесвіту (макрокосму) є провідною для філософської онтології, яка розуміється насамперед як буття сущого в його *соціально-духовній*, а не предметно-речовій як матеріальній іпостасі: «Місяць народився із думки, з очей виникло сонце» [3, с. 32]. Світ, таким чином, це вселенська душа. Ось чому «все є Брахман, а Брахман є атман», тобто «дихання через рот», яке дає життя душі (атману) і її органам, включаючи інтегральний орган – мову, мовлення. Мова і є деперсоналізований Брахман світу; людина, здатна до світо-пізнавального мовлення, стає брахманом, мудрецем.

Наведене дає нам підстави висловити достовірну гіпотезу про те, що вихідний принцип гуманізму, відомий як золоте правило моральності, зобов'язуючи людину не чинити іншому того, чого вона не бажає собі, слід відносити не лише до людей, але й до Матінки-Природи, оскільки вона наділила їх своєю широкою вселенською душею, а ширість, як стверджував видатний гуманіст Конфуцій, це «шлях Неба». Це варто брати до уваги українській людині, про яку йде слава як про щире, правдиве, співчутливе, гуманне, врешті, інтелігентне.

Технічно орієнтована людина проявляє свій пізнавальний інтерес в першу чергу до *природи* як до абстрагованого, відчуженого від неї об'єкта. Пізнаючи природу, вона найперше націлена на відкриття законів, на основі яких можна й потрібно перетворювати її, не вбачаючи в ній материнського начала. Закон – це прояв виключно об'єктивно-необхідного загального, прояв, так би мовити, прямолінійного духу,

позбавленого будь-якої душевної складової, цікавої насамперед своїми індивідуальними особливостями. Перед законом все в природі рівне, він не знає виключень. В цьому, як здається, суть категоричного імперативу мотиваційної свідомості технічної інтелігенції.

Можливо, що ми дещо різко розмежуємо людей за своїми пізнавальними схильностями. Але визначення в науці завжди за своєю суттю «ідеальні типи» (М. Вебер). Адже наукове пізнання засноване на абстрагуванні, формалізації та ідеалізації. Наука прагне до чистого розуму, позбавленого суб'єктивності. Гегель тому й визначив абсолютну ідею як світ до його створення. Не випадково, що його філософію оцінювали як прояв мізантропії, хоча сам він, ясна річ, не був мізантропом. Але це всебічно освічений видатний мислитель, що розумів різницю між науковою та гуманістичною об'єктивністю, яка вимагає при вивченні людини загальне та об'єктивне корелювати з індивідуальними особливостями. Якщо ж спеціалізуватись виключно на природознавстві, постійно зменшуючи години на цикл соціально-гуманітарних дисциплін, ба, навіть ігнорувати їх, що ми спостерігаємо в наш час в Україні і, мабуть, не тільки в ній, будемо мати і вже маємо негативні наслідки.

Проблема, таким чином, в тому, щоб діалектичний процес пізнання здійснювався на основі єдності людинознавства і природознавства. Причому, домінантною протилежністю має бути людина душевна, оскільки саме душа є органом пізнання. Пізнаючи дух законів природи як дух прямолінійний, вона має бути свідома того, що право вище законів. Право, як його визначив Арістотель, це мірило справедливості. А міра розуміння законів, в першу чергу суспільних, у кожної людини своя. Не завжди таке розуміння є у тих, чия інтелігенція, чий пізнавальний мотив спрямовані на природу, а не на людину. Як і не завжди у тих, хто відноситься до політико-партійної інтелігенції, проте не має «якісної соціально-гуманітарної освіти», проте править соціумом. Більше того, таку інтелігенцію обирає народна більшість. Не знаючи застереження ще Платона, який стверджував, що «правильна думка про те ж саме, народжена без освіти, – думка звірська і рабська» [1, с. 403].

Наведене, якщо на його зміст звернути серйозну увагу, багато що пояснює у практичних орієнтаціях інтелігенції гуманітарної та технічної. Перша у своїй освіті та вихованні орієнтується не просто на знання законів природи. Вона, будучи з самого раннього дитинства вихована на міфологічній картині світу як світі людської душі та людського духу, залишає цю картину на все життя. Думка про звірів в ній тотожна думці про те, що душа в ній суголосна думці про те, що

вони споріднені з людьми. Тобто, живі природні об'єкти, а це рослинний і тваринний світ, суть прабатьки для них, тотеми. Вивчаючи їх спосіб життя, людина переймає його не в «звіриній шкурі», а в навчально-виховній, свободолобній, а не рабській. Саме так формується людинознавство як водночас природознавство. Українське тотемне дерево, яким є калина, плаче, коли якийсь казковий персонаж ламає його гілки. Звідси ж лисичка-сестричка, вовчик-братик і т. п. гуманістична й інтелігентна життєва орієнтація.

Звичайно, що технічна інтелігенція також родом із дитинства, отже, з казки. Але в силу різних обставин для певної категорії людей, яка чисельно суттєво переважає, дорослішання означає відмову від первинного світоглядного базису, яким є міфологія. До цього докладає зусиль і система освіти, яка орієнтує людину на суто об'єктивно-наукове світорозуміння, доводячи, що міфологічні уявлення про буття суть прояви її суб'єктивної фантазії, не адекватні йому. Панування в суспільному житті економіки також спонукає до вибору природознавства, відділеного від гуманітарних дисциплін, в яких дозволена свобода індивідуальної волі. На ній промислову технологію не побудувати. Те, що сама філософія як найвищий тип світогляду виникла завдяки міфологічній картині світу, яка підштовхує до втілення суб'єктивних образів фантазії в дійсність, що, в свою чергу, спонукає до пізнання закономірностей взаємодії людини з природою, проходить повз навчально-освітнього процесу як виховного.

Гуманітарна інтелігенція, можливо, поза своєю волею, фактично формується згідно позиції філософа А. Шопенгауера, який виходив із того, що, як і в І. Канта, «*світ є моя уява*», яка пробуджує в людині філософський рівень її власної самосвідомості, адже саме уява є тією єдиною для неї невідчужуваною об'єктивною реальністю, з якої можна відкрити предметно-речову реальність. «Ти з себе повинен зрозуміти природу, а не себе з природи. Це мій революційний принцип» [2, с. 17]. Діюча система освіти, якщо брати Україну, діє навпаки. А саме: основними предметами, починаючи з середньої школи й продовжуючи у вищій, домінують природознавчі навчальні предмети, а не гуманітарні. Звичайно, що можна, а то й потрібно, надавати їм пріоритет. Але постає питання: «Чи здатні вчителі та викладачі викладати їх як людинознавчі?». Є певні сумніви, які мають підстави. Науковий розум, абстрагуючись у пізнанні від людини як також соціально одухотвореної природної істоти, фактично виносить її за дужки. Чи не тому досягнення науки найбільшою мірою проявляються у сфері військового виробництва? Чи не тому продукується зброя масового знищення, що технічна інтелігенція чомусь вважає, що її промине знищення її ж

творчого генія? Те, що відкриття науки діють проти людей і що в цьому винні політики, досить непевне й непереконливе виправдання. Це позиція страуса, а не людини інтелігентної.

Думаємо, що, взявши до уваги положення А. Шопенгауера, згідно якого «мотивація – це причинність, видима зсередини» [2, с. 37], можна суттєво скоригувати сферу мотиваційно-світоглядної, отже, й далекоглядної поведінки людини. Для цього слід основним напрямком виховного спрямування системи освіти обрати той, який вивчає природу із її внутрішньої сутності. А вона завжди органічно поєднана з тими схильностями, які схиляють її до гуманізації як природного, так і соціально-духовного довкілля. Зрозуміло, що це стосується свідомої державної політики по формуванню інтелектуальної еліти, свідомість якої на всіх управлінських рівнях в усіх сферах життя суспільства була б гуманітарно, а не технологічно, визначена. Постійні реформи в освіті будуть марними, якщо цього не усвідомлювати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антология мировой философии. В 4-х т. – М. : Мысль, 1969. – Т. 1. – 936 с.
2. Быховский Б.Э. Шопенгауер / Б.Э. Быховский. – М. : Мысль, 1975. – 201 с.
3. Древнеиндийская философия. Начальный период – М. : Мысль, 1972. – 271 с.

Оксана Захарова

ШІСТЬ РОКІВ ВИПРОБУВАНЬ НА МІЦНІСТЬ

*Присвячується пам'яті д. е. н., професора
Румянцева Миколи Васильовича*

Середина 2014 р. поставила перед пересічними українцями Донбасу досить важке питання: як жити далі? В один момент звичне та налагоджене життя залишилося у минулому, було втрачено все, що до цього здавалося здобутим назавжди, вистражданим та непорушним. Міцна родина, престижна робота, комфортабельне житло, власний бізнес, розмірене та прогнозоване на доволі тривалу перспективу життя, можливості якісного відпочинку, реалізація творчого потенціалу та хобі, коло корисних зв'язків й побутово-інфраструктурного